

Svjetlana
Sumpor

Srodne duše

Vaniština poputbina

Gliptoteka HAZU, Zagreb

24.11.-31.12.2007.

AUTOR IZLOŽBE I PREGGOVORA U KATALOGU: Tonko Maroević

LIKOVNI POSTAV: Mario Beusan

Izložba umjetnina iz zbirke Josipa Vanište, predstavljena u studenom i prosincu 2007. u zagrebačkoj Gliptoteci HAZU, dovela je svoje posjetitelje i gledatelje u pomalo neobičnu situaciju. Naime, posjetitelji su bili navedeni da si uz sama izložena djela iz Vaništine kolekcije paralelno predočuju Vaniština djela, jer je uspoređivanje jednih s drugima bilo jednostavno nemoguće izbjeći. Gotovo na prvi pogled bila je očigledna neka osobita duhovna srodnost među njima, poput mentalnog, poetičkog zajedništva, ili se pak moglo prepoznati jednako raspoloženje. Očito je najvažniji kriterij po kojem je Vaništa birao slike za svoju kolekciju bio da se one na neki način poklapaju i nadopunjuju s njegovim vlastitim umjetničkim preokupacijama.

Asketsko, minimalno, tiho, suzdržano, ozbiljno, kontemplacija oskudnosti, nedostatka, gubitka, praznine – tako su zavladaali i opusom i kolekcijom Josipa Vanište. Egzistencijalna tjeskoba, povlaštena i neiscrpna Vaniština tema, zrači i iz lica sabranih u kolekciju (portreta i autoportreta), kao i iz provincijskih pejzaža te tijela, predmeta i veduta ovijenih sjenama. Osim toga, djela su na izložbi bila kontekstualizirana nostalgičnim Vaništinim dnevničkim zapisima, svjedočanstvima njegove opsesivne borbe s vremenom, odnosno pomne i uporne rekonstrukcije izgubljenog i nestalog: trenutaka, osjećaja, ljudi... Uz crteže i slike na izložbi su se našli i primjerci umjetničkih i književnih časopisa (*Sturm*, *Juriš*, *Vijavica*), zbirke pjesama (Šimić, Ujević), spisi (Kandinski, Klein), fotografije i privatna korespondencija. Korespondencija je ostavljala pomalo neugodan dojam, kao

← Ljubo Babić,
Crna zastava,
1916.

da se njome više nastojalo nabrzinu impresionirati gledatelja i pohvaliti se poznanstvom sa slavnim osobama negoli prikazati stvarnu vrijednost i kvalitetu tih odnosa ili pisama. Što se samih umjetnina iz Vaništine kolekcije tiče, moglo se primijetiti da se njihova kvaliteta kreće u rasponu od remek-djela do osrednjih, pa i slabijih vježbi, odnosno manje ambicioznih i za svoje autore nekarakterističnih djela, čije je značenje za kolekcionara vjerojatno intimne ili sentimentalne prirode – kao studija tehnike, razvoja neke umjetničke misli ili uspomena.

U kratkom, ali jezgrovitom predgovoru kataloga izložbe Tonko Maroević smje-

šta Vaništinu zbirku u kontekst, pojašnjava-jući značenje i okolnosti dolaska pojedinih predmeta u zbirku, kao i Vaništine odnose s njihovim autorima. Primjećuje da se specifičnost Vaništine umjetničke pozicije sastoji u tome što se etablirao kao nastavljatelj metjerske baštine slikarske i crtačke discipline, ali istodobno i kao znatizeljni sudionik radikalnih propitivanja razložnosti umjetničkog čina uopće. Kao bitne odrednice Vaništine umjetničke biografije naznačuje zajedničku prvu izložbu s Miljenkom Stančićem 1952. te sustavno djelovanje u okviru metaslikarske i paraumjetničke grupe *Gorgona* (1959.-1966., s Jevšovarem, Kniferom, Kožarićem, Sederom, Bašičevićem, Putarom, Horvatom i Matkom Meštovićem), naglašavajući da su u Vaništinu stvaralačkom svjetonazoru kao učitelji uvijek zadržali ulogu "svjetionika" Tartaglia, Babić, Becić, Detoni, Mezdžić, Tompa, a uz njih i Junek i Herman, te Krleža. Nadalje, Maroević otkriva da je baštinu Milana Steinera, koja svakako zauzima osobito mjesto u kolekciji, a i količinski je najzastupljenija, Vaništa oporučno dobio od slikareva brata Ive te da mu je *gorgonaška* epizoda omogućila kontakte s mnogim svjetskim umjetnicima (Rauschenberg, Vasarely, Manzoni, Morellet, Dieter Rot, Mortensen). Unatoč tome, sami su *Gorgonaši* zapravo dosta skromno zastupljeni, tek pokojim djelom (k tome Jevšovar netipičnim aktom, iz predgorgonske faze), dok su u većem broju zastupljeni sjetni pejzaži Ljudevita Šestića te radovi Lea Juneka.

Babićeva *Crna zastava* i Steinerova ostavština najdragocjeniji su i najfascinantniji dio kolekcije. Nije teško zamisliti koliko je za Vaništu bilo inspirativno druženje s Babićevim antologijskim djelom – svojevrsnom materijaliziranom, vizualiziranom tjeskobom, koja u obliku ogromne crne zastave visi u zraku nad sitnim ljudskim figurama poput prijet-

nje. Jednako tako nije teško zamijetiti ni koliko je inspirativan i poučan bio Milan Steiner, koji se svojom likovnom ostavštinom razotkriva kao majstor crteža: u mekim sjenčanjima puti, ili pak u dramatičnim sjena- ma oblikovanim ukrštenim linijama, kojima najčešće interpretira prostor. Motiv mu je sasvim nevažan, sve polaže na atmosferu, ekspresiju, maksimalno sažetu gestu. Dir-ljiva je neopterećenost konvencijama i slobodan istraživački duh mladog, prerano preminulog umjetnika, koji iz tehnike, a ne iz motiva, izvlači ono najbolje te se često laća i sasvim "slučajnih" prizora i efemernih predmeta. Steineru je, kao i Vaništi, mrska svaka suvišnost, nepotrebno rasipanje, detalji koji odvlače pozornost od bitnog i karakterističnog. Od primarnog su mu interesa uvijek odnosi sjena i osvijetljenih površina te odnosi horizontala, vertikalna i dijagonalna. K tome ga uz Vaništu veže i zanimanje za prolaznost trenutka, krhkost materije, fluidnost impresije, kao i istraživanje varijacija i izražajnih mogućnosti linije.

Vaništa se je, dakle, ovom izložbom predstavio u neuobičajenoj poziciji u kojoj je i sam umjetnik recipijent, publika, "potrošač" umjesto "proizvođač" umjetnosti. Kao što to obično i u životu biva, komunikacija se ostvaruje sa sebi sličnima, svojim srodnim dušama. Umjetnost se još jednom potvrđuje kao čarobno sredstvo prijenosa poruke, kojemu vrijeme, prostor, različiti životni, društveni i stilski konteksti pošiljatelja i primatelja ne predstavljaju nikakvu zapreku. Umjetnici koje povijest umjetnosti običava dijakronijski i generacijski razvrstati našli su se zajedno u zbirci i uspostavili uspješan dijalog. Naravno, Vaniština suradnja sa Stančićem i s *Gorgonom* pritom su sretni primjeri što se događa kad se, osim senzibiliteta i mentaliteta, i vrijeme i mjesto sretno poklope. ✕

SUMMARY: KINDRED SPIRITS

 Review of the exhibition *Vaništa's collection (Vaniština poputbina)*, staged at the Glyptotheque in November and December 2007, which, representing an artist like an art collector, dis-

played the art collection of painter Josip Vaništa. The review finds affinity between Vaništa's works and paintings in his collection.